

LBRIS

We know
books

IEROMONAH AGAPIE CORBU
(coord.)

**SCRIPTURA ÎN
SPIRITUALITATEA
MONASTICĂ**

STUDII DE EXEGEZĂ BIBLICĂ PATRISTICĂ

SF. NECTARIE

Ed. Sf. Nectarie

Ed. Universității „Aurel Vlaicu” Arad

2023

Prefață	7
---------------	---

I. PRINCIPII ȘI CONTEXTE EXEGETICE

Sebastian Brock

Exegeza biblică în Bisericile Siriace	15
---	----

Pr. Marian Vild

Exegeza biblică ortodoxă: între știință și harismă	43
--	----

II. EXEGEZĂ BIBLICĂ ȘI POVĂȚUIRE DUHOVNICEASCĂ ÎN PUSTIA EGIPTEANĂ

Daniel Lemeni

Simbolica parentală și filială în Noul Testament și <i>Apophthegmata Patrum</i>	67
--	----

Ieromonah Agapie Corbu

Neliniști în pustie: De la „hrana tare a Scripturilor“ la „laptele cântărilor și al cuvintelor elinești“	103
---	-----

Ierodiacon Filothei Vilcu

Folosirea Scripturii în scoliile exegetice ale lui Evagrie Ponticul	123
--	-----

III. „ACELAȘI DUH LUCREAZĂ ÎN TOȚI“ – TÂLCUIRI ALE SCRIPTURII DIN PERSIA, BIZANȚ ȘI ATHOS

Pr. Constantin Jinga

Textul biblic, între subtext și teme. Facere 12, 1-3 în <i>Răspunsurile către Talasie</i> ale Sf. Maxim Mărturisitorul	143
--	-----

Citirea Psalmilor în scrierile Sfântului Isaac Sirul: între rugăciune și meditare	157
Pr. Laurențiu Mihai Herban Sfântul Simeon Noul Teolog și exegeza Sfintei Scripturi	179
Ieromonah Agapie Corbu Tâlcuirile la Psalmi ale Părintelui Emilianos Simonopetrul și exegeza patristică	193
Autori	212

LBRIS

We know
books

I. PRINCIPII ȘI CONTEXTE EXEGETICE

EXEGEZA BIBLICĂ ÎN BISERICILE SIRIACE¹

Sebastian Brock

1. CONFIGURAȚIA

În timp ce creștinismul timpuriu se răspândea spre vest în greacă și latină, spre est el călătorea în siriacă, dialect al aramaicii, care, în forma sa palestiniană, fusese limba vorbită de Iisus. Fără îndoială, la început creștinii vorbitori de aramaică folosiseră dialecte aramaice locale diferite, dar dialectul din Edessa (Şanlıurfa, în sud-estul Turciei moderne), cunoscut ca siriacă, la vremea potrivită avea să fie adoptat ca limbaj literar standard al creștinismului de la est de râul Eufrat. Istoria timpurie a creștinismului siriac e învăluită în obscuritate, o obscuritate ulterior eclipsată în loc să fie luminată de înmulțirea legendelor pornind de la începutul secolului al IV-lea privitoare la convertirea regelui Abgar al Edessei și la corespondența lui cu Hristos.

1.1. Texte biblice disponibile

Ceea ce se poate spune însă cu o certitudine rezonabilă este că, la mijlocul și a doua jumătate a secolului al II-lea, mare parte din Biblia ebraică fusese tradusă în siriacă de evrei și/sau creștini convertiți de la iudaism, în timp ce Evanghelia în forma armonizată a celor patru, asociată cu numele lui Tațian (activând în jurul anului 160) și cunoscută ca Diatessaron, a avut evident o circulație amplă, precedând traducerea Evangheliilor separate, făcută poate în jurul anului 200. Această traducere cunoscută ca *Vetus Syra*

---

¹ Textul a fost tradus de ierom. Nectarie Dărăban după manuscrisul pus la dispoziție cu generozitate de prof. S. Brock. În limba engleză, textul a fost publicat în Eugen PENTIUC (ed.), *The Oxford Handbook of the Bible in Orthodox Christianity*, New York, 2022, pp. 378-395.

se păstrează în trei manuscrise fragmentare dintre care două sunt palimpsest. E posibil ca versiunea veche siriacă să fi conținut cândva alte cărți ale Noului Testament, dar n-a supraviețuit niciuna. Evident în jurul anului 400 a fost realizată o traducere revizuită a textului grecesc pentru întreg Noul Testament cu excepția *2 Petru*, *2-3 Ioan*, *Iuda* și *Apocalipsa*. Această revizuire, cunoscută astăzi ca Peshitta, trebuie să fi circulat în mod foarte eficient, deoarece a devenit rapid textul standard al Noului Testament, statut pe care-l păstrează încă în Bisericile moderne de tradiție siriacă.²

Controversele hristologice din jurul Sinoadelor de la Efes (431) și Calcedon (451) au dus nu numai la despărțirea întreită a creștinismului siriacă³, ci și la nevoia resimțită a unei revizuii mai precise a Noului Testament siriac. În spatele acestui proiect definitivat în 507/508 s-a aflat mișcarea Filoxen (†523), al cărui *Comentariu la Prologul lui Ioan* conține o polemică împotriva lipsei de exactitate a Peshittei în anumite pasaje:

„Când cei din vechime și-au asumat traducerea acestor pasaje ale Scripturii au făcut greșeli în multe lucruri, fie voit, fie din neștiință. Aceste greșeli privoare nu numai la cele învățate despre Iconomia în trup, ci felurite alte lucruri privoare la chestiuni diferite. Din această pricină noi am luat osteneala de a traduce din nou Sfintele Scripturi din greacă în siriacă.“⁴

(Pasajele din Peshitta pe care le socotea anume ca fiind în chip nenețar deschise unei interpretări diofizite erau *Matei* 1, 1, 18; și *Evrei* 5, 7 și 10, 5). E semnificativ faptul că Filoxen a rămas în memoria scriitorilor ulteriori ca afirmând că textul biblic grecesc are mai mare autoritate decât cel siriac, întrucât Evangheliile citează Septuaginta, și nu Vechiul Testament siriac. Revizuirea „filoxeniană“ nu s-a păstrat decât în câteva citate, dar ea

² Informații suplimentare se găsesc la Sebastian BROCK, *The Bible in the Syriac Tradition*, Gorgias Press, Piscataway NJ, 2006.

³ Biserica Răsăritului (Siro-Orientală), calcedoniană (Maronită) și Siro-Ortodoxă (Siro-Occidentală).

⁴ A. DE HALEUX (ed.), *Philoxène de Mabbog. Commentaire du prologue johannique*, (CSCO 165-166), Peeters, Leuven, 1977, p. 53.

a servit ca temelie pentru o revizuire ulterioară gândită mult mai filologic, făcută în jurul anului 615 și cunoscută sub numele de harkleană (de la autorul ei Toma de Harkel). E interesant de reținut că această preferință pentru traduceri foarte literale se găsește de asemenea în traducerile latine și armene ale aceluși timp. Traducerea siriacă a Vechiului Testament, cunoscută ca Peshitta, fusese făcută din ebraică, dar pe măsură ce prestigiul limbii grecești creștea, s-a simțit nevoia ca unele traduceri să fie făcute și după Septuaginta, și urme ale unei traduceri de secol VI din anumite cărți au supraviețuit, asociate probabil iarăși cu Filoxen. Mult mai influentă a fost traducerea după textul Septuagintei revizuit de Origen în Hexapla; această realizare majoră a fost opera lui Pavel de Tella, care a lucrat în Alexandria alături de Toma de Harkel. Cunoscută savanților ca Syrohexapla, dar cititorilor sirieni ca „a celor Șaptezeci“, această versiune s-a păstrat în întregime în cazul *Înțelepciunii lui Solomon* și a cărților profetice, dar numai parțial în cazul Pentateuhului și cărților istorice. Deși toată această muncă de revizuire și de traducere a fost făcută de savanți ai tradiției siro-ortodoxe, potențiala valoare pentru exegeză a Sirohexaplei n-a scăpat atenției lui Timotei I (†823), patriarhul catolicos al Bisericii Răsăritului din Bagdad, care, într-una din scrisorile sale, relatează cum a comandat realizarea de copii după un manuscris aparținând Mănăstirii siro-ortodoxe a lui Mar Mattai din nordul Irakului. Acestea vor fi sursa pentru multele citate din Syrohexapla din *Comentariile* de mai târziu la Vechiul Testament ale lui Ișodad de Merv, în secolul al IX-lea (vezi mai jos). Informația despre Septuaginta, munca lui Origen asupra ei și felurile versiuni vechi grecești au fost disponibile prin traduceri siriace din *Istoria bisericească* a lui Eusebiu (VI, 16-17) și din tratatul lui Epifanie *Despre greutatea și măsurile*.

1.2. *Supoziții de bază*

Practic, toți interpreții Bibliei din Antichitate, evrei și creștini, au lucrat cu patru supoziții de bază: textul biblic este un întreg organic, e scris sub inspirație divină, e relevant pentru toate timpurile și e adeseori criptic (de unde imboldul pentru activitate exegetică)⁵. Toate diferitele traduceri

⁵ Toate acestea se aplică de altfel și tradiției ortodoxe răsăritene; vezi în special E.J. PENTIUC, *The Old Testament in the Eastern Orthodox Tradition*, Oxford University Press,

biblice siriace menționate mai sus pot fi descrise ca având „autenticitate scripturistică” și de aceea erau considerate inspirate, idee afirmată adeseori, deși abia dacă fusese vreodată luată în discuție. Fiind inspirată, însemna că aceste texte biblice erau capabile să poarte un înțeles pentru toate generațiile, ceea ce însemna, de fapt, că Scriptura este cu necesitate plurivalentă, după cum spune Efrem: „Fețele cuvintelor [lui Dumnezeu] sunt mai numeroase decât fețele celor care învață din ele”. El continuă comparând Scripturile cu un izvor din care bând nu-l poți seca niciodată. Însă pentru a descoperi acel înțeles, sau mai degrabă pluralitatea de înțelesuri, Părinții sirieni de la Efrem încoace evidențiază de regulă că o abordare corectă este esențială: textul biblic nu este un simplu obiect mort al trecutului, un așa-zis artefact arheologic, ci o entitate vie care trebuie tratată ca atare. Poetul Iacob de Sarug (†521) explică:

„Ascultând-o [Scriptura], întinde-ți dragostea pentru a o primi, căci fără dragoste ascultătorul n-are nici un folos.

Scriptura e o comoară plină de bogății pentru oricine se apropie de ea:

Dragostea e cea care o păzește;
dragostea este cheia care descuie toate ușile;
fără ea nimeni nu poate intra la Dumnezeu.⁶⁶

Afraat, în prima jumătate a secolului al IV-lea, a fost primul dintre mulții autori sirieni care a comparat cuvântul lui Dumnezeu din Scriptură cu un giuvaer:

„Cuvântul lui Dumnezeu se aseamănă cu un giuvaer: pe orice parte îl vei întoarce, înfățișarea lui este frumoasă.”⁶⁷

New York, 2014 [trad. rom. de ierom. Nectarie (Dărăban) în Eugen J. PENTIUC, *Vechiul Testament în tradiția ortodoxă năsăriteană*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2019].

⁶⁶ R. AKHRASS și I. SYRYANY, *160 Unpublished Homilies of Jacob of Serugh*, I-II, Syrian Orthodox Patriarchate, Damascus, 2017, *Memra* 86, r. 180-183.

⁶⁷ AFRAAT, *Demonstrația XX*, 26.

Imaginea giuvaerului cu fațetele lui multiple este explorată de Efreem în *Imnele sale despre credință* 81-85, dar mai direct relevantă în legătură cu exegeza biblică este comparația făcută de Iacob în altă *Memra*, și anume între munca exegetului și cea a unui scufundător după perle care se afundă în „bâldul ocean“ al Scripturii pentru a scoate perle la suprafață. În acest pasaj, Iacob subliniază nevoia de a fi călăuzit de har, ca de altfel și nevoia dragostei:

„În adâncul oceanului este câte o perlă pentru fiecare căutător, la fel și în Scripturi este Cuvântul Vieții pentru oricine Îl iubește. Dumnezeieștile Scripturi sunt precum un blând ocean, mintea coboară ca un scufundător în adâncurile lor, pipăie în adâncurile profeției despre perlă, care e plină de frumuseți, și o aduce la suprafață. Mintea are nevoie de Har, Stăpâna cuferelor cu comori, ca Ea să-i încredințeze bogățiile pe care le-a aflat în citiri. Ca urmare a darului Dumnezeirii sufletul se face luminos, ca să poată vedea frumusețile care există în Scripturi și să pună mâna pe ele.“⁸

Scriind aproape un secol și jumătate mai târziu, scriitorul monah Isaac de Ninive insistă că pentru o atare călăuzire a harului e nevoie de o rugăciune premergătoare:

„Nu te apropia de cuvintele tainelor cuprinse în dumnezeieștile Scripturi fără rugăciune și fără a implora pe Dumnezeu pentru ajutor. Spune: Doamne, dă-mi să pricep puterea din ele. Socotește că rugăciunea este cheia pentru adevărata înțelegere a dumnezeieștilor Scripturi.“⁹

⁸ *Memra* 88, pp. 25-29.

⁹ *Omilia* 45, în Mar ISAACUS NINIVITA, *De perfectione religiosa*, ed. P. Bedjan, Otto Harrassowitz, Lipsiae, 1909, p. 329. În alt loc (Partea a II-a, 34, 12) Isaac îi citează pe „Părinți“ care vorbesc despre „înotul duhovnicesc“; foarte probabil el se referă la pasajul din Iacob citat mai sus.